

Doorlopende leerlijn cultuuronderwijs

groep 7 en 8

Beeldenstorm in Culemborg

Overal en altijd 1

BEELDENSTORM IN CULEMBORG

Overal en altijd 1

Inhoud

Leerlijn cultuuronderwijs.....	4
Inleiding.....	7
Opzet 'Beeldenstorm in Culemborg'	8
Relevante kerndoelen en competenties	11
Erfgoed	12
Les 1 Introductieles op school door de eigen leerkracht	12
Beeldende vorming	17
Les 3 / 4 Drieluik maken op school door een vakdocent beeldende vorming.....	17
Taal	20
Les 5 Debatles op school door de eigen leerkracht	20
Theater	23
Bijlage 1 Achtergrondinformatie	25
Bijlage 2 Verhaal: Een papegaai in de kerk!	29
Bijlage 3 Vragenlijst	33
Bijlage 4 Links	34
Bijlage 5 Planning voor lestijd 12.30-14.15 uur.....	35
Contactgegevens	37
Colofon	38

Leerlijn cultuuronderwijs

In het kader van de Brede School Culemborg is een leerlijn cultuuronderwijs opgezet voor de Culemborgse basisscholen. De leerlijn is een samenwerkingsverband van Bibliotheek Rivierenland, het Elisabeth Weeshuis Museum, Steunpunt Natuur- en Milieu-educatie Culemborg en een aantal zelfstandige kunstdocenten (deels aangesloten bij KunstEducatie Culemborg). Deze partijen hebben gezamenlijk lespakketten ontwikkeld en zetten vakdocenten in voor gastlessen op school en op locatie. De vakdocent erfgoed verzorgt lessen in samenwerking met vrijwilligers van het Elisabeth Weeshuis Museum en de Grote of Barbarakerk.

Vakgebieden

In de leerlijn worden de volgende cultuurdisciplines ingezet:

Beeldende vorming / theater / muziek (zelfstandige kunstdocenten / Kunsteducatie Culemborg)

Erfgoed (Elisabeth Weeshuis Museum)

Leesbevordering / mediawijsheid (Bibliotheek Rivierenland)

Natuur en landschap / gezond en voeding / techniek en duurzaamheid (Stichting Natuur- en Milieu-educatie Culemborg)

Omgevingsonderwijs en creativiteitsontwikkeling

De twee ijlers onder deze leerlijn cultuuronderwijs vormen omgevingsonderwijs en creativiteitsontwikkeling. Opeenvolgende jaarthema's beginnen bij de leerling zelf, waarna de wereld steeds groter wordt. Door leerlingen bewust te maken van hun relatie met de fysieke en sociaal/culturele omgeving, willen we bijdragen aan hun identiteitsontwikkeling. Met de inzet van verschillende cultuurdisciplines ontwikkelen leerlingen hun creativiteit. Creativiteit in de breedste van het woord. Niet alleen creatieve vaardigheden zoals acteren en schilderen, maar ook 21ste- eeuwse vaardigheden, zoals oplossingsgericht denken en kritisch mediagebruik. Deze vaardigheden kunnen ze verder uitbouwen door deel te nemen aan naschoolse cursussen en activiteiten, georganiseerd door de partners in deze leerlijn.

Kerdoelen

Elk programma in de leerlijn bestaat uit een combinatie van twee of meer cultuurdisciplines. Tijdens hun basisschool-carrière maken de leerlingen minimaal twee keer kennis met een discipline. De leerlijn sluit aan bij de kerndoelen voor het basisonderwijs. Alle programma's haken aan bij de leerlijnen Taal, Oriëntatie op jezelf en de wereld, en Kunstzinnige oriëntatie. In elk lespakket staan de relevante kerndoelen per programma vermeld.

Culturele competenties

Om de samenhang binnen en tussen onze programma's verder te verbeteren, zijn we gestart met de implementatie van het SLO-leerplankader kunstzinnige oriëntatie. Daarbij werken we vanuit verschillende cultuurdisciplines gericht aan dezelfde culturele competenties van leerlingen. Ook krijgt reflectie een grotere rol in de programma's.

Het gaat om culturele competenties die noodzakelijk zijn bij het doorlopen van een creatief proces: oriënteren, onderzoeken, creëren en evalueren. Meer informatie:
kunstzinnigeorientatie.slo.nl

Basispakket en extra programma's

De programma's worden gedurende het schooljaar aangeboden in vier blokken. Deelname is kosteloos voor de scholen van de Brede School Culemborg. Wel zijn aan deelname voorwaarden verbonden, welke dat zijn is in te zien op de website van de Brede School Culemborg: <http://www.bredeschoolculemborg.nl/>. Naast het basispakket bieden verschillende organisaties ook extra lespakketten aan die aansluiten bij de jaarthema's. Aan deze extra lespakketten zijn kosten verbonden.

Overzicht leerlijn cultuuronderwijs Brede School Culemborg

Titel	Jaarthema	Groep	Cultuurdisciplines
Kikker is kikker	Dit ben ik 1	1/2	Theater Literatuur
Toen alles anders was	Dit ben ik 2	1/2	Erfgoed
Lena en het kippetje	Dit ben ik 3	1/2	Gezondheid & Voeding
Wij gaan op berenjacht	Waar ben ik? 1	1/2	Muziek Literatuur Natuur & Landschap Techniek
In de luchtballon	Waar ben ik? 2	1/2	Techniek
Willie het weeskind	Het hele jaar rond	3	Erfgoed Muziek Gezondheid & Voeding
Woningbouw	Hier wonen wij	4	Techniek Beeldend Media / Leesbevordering
Dirk, leven in een middeleeuwse stad	Onze stad	5	Erfgoed Leesbevordering /Media Theater
Struinen in de uiterwaarden	Typisch Nederlands 1	6	Natuur & Landschap Beeldend
Veelkleurig Nederland	Typisch Nederlands 2	6	Leesbevordering / Media Gezondheid & Voeding (Muziek) (Erfgoed)
Beeldenstorm in Culemborg	Overal en altijd 1	7	Erfgoed Beeldend Theater
Waterland	Overal en altijd 2	7	Natuur & Landschap Beeldend
WOII in Culemborg. Tolerantie en vrijheid	Overal en altijd 3	8	Erfgoed Media Techniek (Leesbevordering)

Inleiding

Gevoed door de strenge kettervervolgingen, de hoge belastingen (tiende penning) en mislukte oogsten barst de godsdienststrijd in het najaar van 1566 in alle hevigheid los. De symbolen die de Rooms-Katholieke kerk gebruikt worden vernield en witgeschilderd. De Beeldenstorm raast over de Lage Landen en Culemborg.

In de 16e eeuw groeit de onvrede over de manier waarop de Rooms-Katholieke kerk haar macht gebruikt. De nieuwe leer van Luther en Calvijn wordt op steeds meer plekken gepredikt. Keizer Karel V en ook zijn opvolger koning Filips II zijn streng Rooms-Katholiek en geven de aanhangers van de nieuwe leer strenge straffen. Vanaf 1559 regeert landvoogdes Margaretha van Parma uit naam van Filips de Lage Landen. De edelen, van oudsher de belangrijkste raadgevers van de vorst, vinden de landvoogdes veel te streng. Maar Margaretha luistert niet naar hen. Haar belangrijkste raadgever is nu een kardinaal. De edelen zetten alles op alles om hem weg te krijgen. Dat lukt in 1565, maar de strenge straffen blijven.

Als reactie daarop ontstaat in het Brusselse stadspaleis van de Culemborgse graaf Floris I van Pallandt het Verbond van Edelen. Zij bieden de landvoogdes een Smeekschrift aan. Hierin protesteren zij tegen de geloofsvervolgingen en willen zij meer inspraak bij de beslissingen. Margaretha wuift dit protest weg door de mannen neer te zetten als geuzen, oftewel bedelaars. De edelen maken van deze belediging een eretitel: in het vervolg noemen zij zich geuzen.

Floris zet het protest voort in Culemborg. Hij neemt zelf actief deel aan de Beeldenstorm daar. Na de vernieling van de beelden in de Barbarakerk die symbool staan voor de Rooms-Katholieke manier van geloven, provoceert Floris I de dienaren van de Rooms-Katholieke kerk. Na een copieuze maaltijd dipt hij een hostie (een stukje brood dat als het lichaam van Christus werd en wordt gezien) in de wijn om het vervolgens aan zijn papegaai te voeren. In deze lessenserie maken de leerlingen vanuit verschillende invalshoeken kennis met deze godsdienststrijd in Culemborg. De sporen van de Beeldenstorm zijn nog steeds te zien in de Barbarakerk en het Elisabeth Weeshuis Museum. De leerlingen gaan deze sporen bekijken en onderzoeken de kracht van symbolen. Daarnaast denken ze na over hun eigen overtuigingen en waarden en geven deze in eigen symbolen vorm.

De lessen zijn vormgegeven vanuit twee uitgangspunten. Het eerste is: leren levert meer rendement op als leerlingen zelf de leerstof ontdekken en construeren. Daarom is er een interactieve aanpak: de leerlingen werken zelfstandig en ontdekken eigenhandig hoe het verleden vorm heeft gegeven aan het heden. Het tweede uitgangspunt is: geen enkele leerling is gelijk en alle kinderen leren anders. Daarom verkennen de kinderen via verschillende werkvormen het onderwerp Beeldenstorm in Culemborg.

Dit lespakket bestaat uit drie delen waarvan er één in het museum plaatsvindt en twee op school. Aansluitend geven vakdocenten beeldende vorming en theater kunstlessen over het onderwerp. Tot slot is er een facultatieve debatles.

Opzet 'Beeldenstorm in Culemborg'

Doelgroep

Groep 7 en 8 van de basisschool.

Aanleiding

Floris I van Pallandt, graaf van Culemborg, was in 1566 actief in het protest tegen de Rooms-Katholieke macht. Hij nam actief deel aan de Beeldenstorm in de Barbarakerk.

Lesdoelen:

Aan het eind van de lessenserie:

- weten de leerlingen dat ook in Culemborg de Beeldenstorm is geweest en kennen ze de rol van Floris in dit conflict;
- weten de leerlingen welke sporen de Beeldenstorm in Culemborg heeft achtergelaten;
- weten de leerlingen dat mensen met symbolen en rituelen uiting geven aan waarden en overtuigingen;
- hebben de leerlingen nagedacht over waarden die voor hen van belang zijn en de manier waarop je daaraan uiting kan geven.

Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

Les 1 Een introductieles op school door de leerkracht

Een les van een uur op school. Als aanvulling op de methodeles en als voorbereiding op het museumbezoek leren de leerlingen in de introductieles via een kort verhaal de rol kennen van de Culemborgse graaf Floris I van Pallandt met zijn Verbond van Edelen. Hij was actief in het protest tegen de Rooms-Katholieke kerk. In het verhaal is aandacht voor de manier waarop dat protest plaatsvond met de Beeldenstorm als gevolg. Ook het belang van de edellieden bij de godsdienststrijd komt naar voren. De symbolen en rituelen van de Rooms-Katholieke kerk en van de protestbeweging komen in het verhaal voor. Deze zien ze terug tijdens het bezoek aan de Barbarakerk en het Elisabeth Weeshuis Museum. Zie bijlage 1.

Les 2 Activiteitencircuit in museum en kerk door de vakdocent erfgoed/vrijwilligers

De kracht van symbolen. Het woord tegenover het beeld. Aan de orde komt: de taal van het woord en de taal van het beeld; welke symbolen en rituelen gebruiken de verschillende partijen om hun overtuiging duidelijk te maken?

De Barbarakerk heeft flink geleden onder de Beeldenstorm. Muren werden witgekalkt, beelden en schilderijen vernield, waaronder het drieluik 'Het Laatste Avondmaal' van Jan Gerritz. Deijs. In de kerk is te zien hoe de katholieke beelden zijn beschadigd. Ze hebben geen gezichten meer. Ook was de kerk het toneel waar Floris van Pallandt de katholieke

machthebbers een spiegel voorhield door hier uitgebreid te tafelen en te drinken. Als ultieme belediging gaf hij de papegaai een hostie (het symbool voor het lichaam van Christus) gedoopt in wijn (symbool voor het bloed van Christus).

Na de Beeldenstorm I komt de hardvochtige hertog van Alva om orde op zaken te stellen in de Nederlanden. Veel opstandige edelen, waaronder de Culemborgse graaf, vluchten naar Duitsland. De Barbarakerk wordt hersteld als katholieke kerk. Al snel schildert Jan Gerritz. Deijns zijn drieluik 'Het Laatste Avondmaal' nog een keer. Pas na terugkeer van Floris in 1578 werd de kerk protestants en verhuist het drieluik naar het weeshuis, waar het sindsdien hangt.

Deze 'kopie' is in het Weeshuis Museum te zien. Ook zijn daar andere voorwerpen te zien die de katholieke geloofsbelevens symboliseren. Daarnaast zijn de symbolen te zien die de protestbeweging gebruikte.

In drie verschillende activiteiten van vijftientig minuten verkennen de leerlingen de Beeldenstorm in Culemborg. Ze bezoeken daarvoor het Elisabeth Weeshuis Museum en de oude Barbarakerk. Er is rekening gehouden met de verschillende manieren van leren die kinderen hebben. De activiteiten variëren in lezen, kijken en doen. Ze gaan in tweetallen zelfstandig, interactief aan de slag.

Er zijn drie activiteiten:

1. Barbarakerk: **De kracht van het gebouw.**

De manier waarop een gebouw is gemaakt en ingericht vertelt iets over de functie van een gebouw.

2. Barbarakerk. **De kracht van het woord.**

De protestanten waren tegen alle beelden die de katholieken gebruikten. Ze vonden dat de beelden afleiden van de ware geloofsbelevens. Zij geloofden meer in de kracht van het woord.

3. Elisabeth Weeshuis Museum: **De kracht van het ding.**

De betekenis van voorwerpen. Een voorwerp is niet altijd alleen maar functioneel.

Vaak symboliseert een voorwerp ook iets. Wat betekenen de voorwerpen die je ziet?

De groepen rouleren en wisselen na 25 minuten.

De les op locatie duurt exclusief reistijd in totaal 1 uur en drie kwartier.

Les 3 en 4 Verwerkingslessen door de vakdocent beeldende vorming

Deze lessen worden op school gegeven door een vakleerkracht Beeldende kunst.

In twee lessen van 90 minuten wordt door de gastdocent op school de link naar het nu gelegd. De leerlingen maken hun eigen drieluik. In het drieluik gebruiken ze symbolen. Er zijn voorwerpen of afbeeldingen of gebaren die iets symboliseren. De docente bespreekt voorbeelden hiervan en laat de leerlingen ook eigen symbolen bedenken voor dingen en waarden die voor hen belangrijk zijn. Deze symbolen krijgen een plaats in het drieluik. Er wordt gewerkt met collage techniek en monotype.

Les 5 Debatles op school door de leerkracht

Een les waarin de leerlingen debatteren over een zelfbedachte stelling, gebaseerd op hun eigen overtuigingen en waarden.

Les 6 t/m 8 Theaterlessen

Drie lessen van 90 minuten onder leiding van de vakdocent theater.

Het programma is een aanvulling op de door de school gebruikte lesmethode. Het geeft een lokale invulling aan de kerndoelen. Ook sluit het lesmateriaal aan bij het tijdvak van steden en staten en bij het canonvenster Beeldenstorm.

Relevante kerndoelen en competenties

Mondelinge taalvaardigheid:

2 De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

3 De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

9 De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

Oriëntatie op jezelf en de wereld:

37 De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

38 De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met verschillen in opvattingen van mensen.

52 De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van het volgende tijdvak: ontdekkers en hervormers.

53 De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Kunstzinnige oriëntatie:

54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om ermee te communiceren.

55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Culturele competentie:

Onderzoeken: de leerling onderzoekt de waarde van symbolen tijdens de Beeldenstorm en reflecteert op zijn eigen waardensysteem.

Erfgoed

Les 1 Introductieles op school door de eigen leerkracht

Duur: 45 minuten, afhankelijk van de gekozen activiteit bij het verhaal.

Gegeven door: de leerkracht zelf

Waar: in de klas

Voor het bezoek aan het museum geeft u zelf een introductieles. Een introductieles waarbij de leerlingen zich voorbereiden op het bezoek aan het museum en kennismaken met het thema Beeldenstorm in Culemborg. De les is zowel een taalles als een geschiedenisles. Deze les duurt 45 minuten en is een goede lokale aanvulling op de methodeles over de Beeldenstorm.

Lesdoelen:

- De leerlingen leren dat er in Culemborg een Beeldenstorm heeft gewoed.
- De leerlingen kennen de rol van de Culemborger Floris I van Pallandt.
- De leerlingen bereiden zich voor op het museumbezoek.

Vorbereiden:

- Lezen achtergrondinformatie (bijlage 1).
- Lezen het verhaal (bijlage 2).

Nodig:

- Verhaal (bijlage 2).

Inleiding: (20 minuten)

Activeer de voorkennis van de leerlingen. Wat weten ze van de Beeldenstorm? Wat is er precies gebeurd? Wie had er met wie ruzie? Weten de leerlingen dat de kerken in Culemborg ook tijdens de Beeldenstorm zijn vernield? Vertel de leerlingen dat ze binnenkort een bezoek gaan brengen aan de kelder van het stadhuis en de Barbarakerk. Hier zijn sporen te zien die de Beeldenstorm in Culemborg heeft achtergelaten.

Kern: (15 minuten)

In het verhaal 'Een papegaai in de kerk!' maken de kinderen kennis met de Culemborgse jongen Jacob van Bronkhorst. Hij zorgt voor de papegaai van graaf Floris I van Pallandt. Hij ziet met eigen ogen wat er tijdens de Beeldenstorm gebeurde.

U leest het verhaal voor. Het voorlezen van het verhaal duurt ongeveer tien tot vijftien minuten.

Afsluiting: (15 minuten)

U bespreekt het verhaal na. Gebruik daarbij de achtergrondinformatie uit bijlage A. Opdat de leerlingen goed voorbereid zijn voor het museumbezoek is het belangrijk dat de volgende zaken aan bod komen:

- Het waarom van de Beeldenstorm.
- Wat is er gebeurd tijdens de Beeldenstorm? Met de kerk? Waarom deden ze dat?
- De rol van de graaf.
- De graaf provoceerde de katholieken door een hostie in wijn te dippen en aan de papegaai te voeren. Waarom is dit zo provocerend voor de katholieken?

Het brood staat symbool voor het lichaam van Jezus Christus en de wijn staat symbool voor zijn bloed. Deze symboliek is te herleiden tot het Laatste Avondmaal. Daarin gebruikt Jezus Christus, de zoon van God de avondmaaltijd samen met twaalf vrienden, zijn apostelen. Wat de vrienden niet weten en Jezus wel is dat dit de laatste maaltijd is die ze samen zullen eten. Jezus weet dat zijn vriend Judas hem gaat verraden aan de koning van het land. Jezus weet dat hij zal sterven aan het kruis. En al weet hij dat dit allemaal gaat gebeuren: hij doet er niets aan. Want hij offert zichzelf op. Dit doet hij omdat hij wil dat alle mensen het beter zullen hebben. Jezus deelt met zijn vrienden het brood en de wijn. Bij het breken van het brood zegt Jezus: 'Neem en eet hiervan, dit is mijn Lichaam.' Bij het drinken van de wijn: 'En dit is mijn Bloed.'

Tijdens de Rooms-Katholieke kerkdienst (eucharistieviering) herinneren verschillende handelingen aan het Laatste Avondmaal van Jezus Christus. De priester drinkt een slokje wijn. Hij zegt daarbij: 'Dit is het bloed van Christus'. Dan deelt hij aan iedereen in de kerk hosties uit. Dat zijn kleine koekjes. Hij zegt daarbij: 'Dit is het lichaam van Christus'. Zo herinnert de priester alle kerkgangers eraan wat Jezus voor ze heeft gedaan.

- Wat is inquisitie, hagenpreek.

Erfgoed

Les 2 Activiteitscircuit museum en kerk

Duur: 1 uur en 75 minuten

Gegeven door: vakdocent erfgoed in samenwerking met vrijwilligers van het museum en de kerk

Waar: Elisabeth Weeshuis Museum, Oude of Barbarakerk

De les op locatie is gericht op maximaal dertig leerlingen per bezoek. Er zijn twee activiteiten in de Barbarakerk en één in het Elisabeth Weeshuis Museum. Hierbij zijn begeleiders van het museum en de kerk aanwezig. De leerlingen lopen op en neer tussen het museum en de Barbarakerk. Hiervoor zijn begeleiders (ouders, stagiairs) van school nodig. De leerkracht springt bij waar nodig.

Wat gaan ze doen?

We starten in de Grote of Barbarakerk in de Grote Kerkstraat. Tijdens de les op locatie zullen de leerlingen in drie groepen deelnemen aan verschillende activiteiten. De leerkracht fungeert als vliegende keep.

De groep is in de klas verdeeld in tweetallen.

Er zijn drie activiteiten. De klas wordt verdeeld in drie groepen. Bij iedere activiteit doen maximaal 10 leerlingen mee. De ontvangst is in de Oude Barbarakerk. Ook vindt hier de afsluiting plaats.

Er zijn drie activiteiten:

1. De Barbarakerk: **De kracht van het gebouw.** De manier waarop een gebouw is gemaakt en ingericht vertelt iets over de functie van een gebouw. De kerk is een gebouw waar een geloof wordt beleden. Waaraan zie je dat dit een plek is waar mensen geloven? Dat is terug te zien aan de vorm. Hoge toren in de richting van de hemel. De inrichting laat zien waar de mensen die het gebouw gebruiken voor staan. Van welk geloof komen mensen in deze kerk? Hoe kun je dat zien? Is de kerk anders geweest en waaraan is dat te zien? Wat is er veranderd? Hoe zie je dat? Welke beelden waren hier te zien? Er is nu weinig versiering, witte muren, waarom zou dat zijn?

2. De consistorie in de Barbarakerk. **De kracht van het woord.** De protestanten waren tegen alle beelden die de katholieken gebruikten. Ze vonden dat de beelden afleiden van de ware geloofsbeleving. Zij geloofden meer in de kracht van het woord. Wat vinden de leerlingen? Zegt een woord meer of minder of even veel als een beeld? De leerlingen lezen een gedicht en laten zien wat zij bij deze woorden beleven. Is dat bij iedereen hetzelfde? Of andersom: ze zien een beeld en schrijven de woorden die voor hen bij het beeld horen.
3. Het Elisabeth Weeshuis Museum: **De kracht van het ding.** De betekenis van voorwerpen. Een voorwerp is niet altijd alleen maar functioneel. Vaak symboliseert een voorwerp ook iets. Wat betekenen de voorwerpen die je ziet? Het drieluik (drie-eenheid, samen eten), de schertsbeker, andere symbolische voorwerpen. De protestanten vernielden de symbolen van de katholieken. Wat wilden ze hiermee zeggen? Hebben of kennen de leerlingen zelf voorwerpen die iets belangrijks voor hen symboliseert?

Planning:*

De groepen bestaan uit maximaal 10 kinderen. Ontvangst van de groepen is in de oude Barbarakerk (zij-ingang Grote Kerkstraat tegenover De Lantaarn). Daarna gaan de groepen A, B en C naar het eerste onderdeel van het bezoek.

Groep A			Groep B			Groep C		
Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	Starttijd
Ontvangst	5	13.15	ontvangst	5	13.15	Ontvangst + lopen	10	13.15
Kracht van het woord C-BARB	25	13.20	Kracht van het gebouw BARB	25	13.20	Kracht van het ding WEESHUIS	25	13.25
Wisselen/wandelen	10	13.45	Wisselen/wandelen	5	13.45	Wisselen/wandelen	10	13.50
Kracht van het ding WEESHUIS	25	13.55	Kracht van het woord C-BARB	25	13.50	Kracht van het gebouw BARB	25	14.00
Wisselen/wandelen	10	14.20	Wisselen/wandelen	10	14.15	Wisselen/wandelen	5	14.25
Kracht van het gebouw BARB	25	14.30	Kracht van het ding WEESHUIS	20	14.25	Kracht van het woord C-BARB	25	14.30
Wisselen/wandelen	0	14.55	Wisselen/wandelen	10	14.45	Wisselen/wandelen	0	14.55
Afsluiting		14.55	Afsluiting	5	14.55	Afsluiting	5	14.55

Groep A begint in de consistorie van de Barbarakerk.

Groep B begint in de Barbarakerk.

Groep C begint in het Elisabeth Weeshuis Museum.

*Een planning voor andere lestijden staat uitgewerkt in bijlage 5. Kijk zelf welke van toepassing is. De docent neemt deze schema's ook mee naar de les voor u en de begeleiders.

Vorbereiden bezoek

- Geven van introductieles
- Verdelen van de klas in drie gelijke groepen: A, B, C. De leerlingen werken in tweetallen samen, dus deze groepen A, B en C weer in tweetallen verdelen.
- Organiseren van voldoende begeleiding tijdens het bezoek (minimaal 3) .

Rol van de begeleider van school

Tijdens de les op locatie zijn er drie extra begeleiders van school in het museum nodig, bijvoorbeeld een ouder of stagiaire. Zij zullen met de groep meelopen van de kerk naar het oude stadhuis en weer terug.

De leerkracht is als vliegende keep aanwezig en kijkt overal mee met de activiteiten.

Adres:

Grote of Barbarakerk

Grote Kerkstraat 4

Zij-ingang tegenover De Lantaarn

4101 CB Culemborg

T 0345 512342

Beeldende vorming

Les 3 / 4 Drieluik maken op school door een vakdocent beeldende vorming

Duur: twee lessen van 1,5 uur

Gegeven door: vakdocent beeldende vorming

Waar: lokaal op school

De leerlingen maken hun eigen drieluik met symbolen die zij belangrijk vinden. Daarbij gebruiken ze de beeldende technieken monotype en collage.

Vorbereiding door de leerkracht:

Maak een centrale plek in de klas waar het drukken kan plaatsvinden (bijv. 6 tafels aan elkaar schuiven). Liefst zo dicht mogelijk bij de 'natte hoek'. Hier moeten 6 leerlingen tegelijk kunnen werken. Dek alleen de tafels waar gedrukt wordt af met kranten. Ook is er een plek nodig waar de monotypes neergelegd kunnen worden om te drogen. Een 'waslijn' kan ook. De leerlingen gebruiken schorten. De blockprint is op waterbasis dus alles is afwasbaar, maar de kinderen krijgen wel vieze handen.

Nodig:

De school zorgt verder voor de volgende zaken:

- Extra begeleiding in de vorm van één of twee hulpouders of stagiaires
- Potloden
- Gum
- Lijm
- Scharen
- Liniaal
- Collagemateriaal (tijdschriften, gekleurd papier)
- Schort (vraag de kinderen schorten of oude overhemden mee te nemen. De vakdocent neemt zelf ook extra schorten mee).

De overige materialen (papier, drukinkt, rollers) neemt de docent mee.

Activiteit:

De leerlingen maken hun eigen symbolen voor de dingen die zij belangrijk vinden. Zij gaan dit vormgeven in hun eigen 'drieluik'. De vorm van het drieluik is hun eigen 'huis'. Allereerst maken ze drie vlakken in het karton. Daarvoor tekenen ze lijnen met een liniaal en ritsen ze met een mesje, zodat het drieluik kan staan. De vakdocent heeft een voorbeeld hiervan. De bovenkant van het karton kunnen de leerlingen afwerken met getekende of geknipte 'geveltjes'.

Op een kant van het drieluik maken de leerlingen een collage van zelfgemaakte symbolen (woord en beeld). Op de andere kant komen drie monotypes en drie verschillende kleuren. Voorbeelden van waarden die voor de leerlingen belangrijk kunnen zijn: naastenliefde, familieliefde, respect voor je omgeving, respect voor de spullen om je heen.

Verloop van de les:

Na de centrale inleiding op de opdracht starten alle kinderen met het maken van een drieluik uit het karton en het maken van eenvoudige lijntekeningen op de losse blaadjes die later gedrukt gaan worden. Daar zetten ze hun naam achterop. Het is fijn als de leerkracht en de hulpouder(s) hierbij helpen. De leerlingen gaan in groepjes van zes monotypes maken terwijl de anderen met hulp van juf en hulpouder (s) doorwerken aan de collages. De vakdocent geeft elk groepje instructie monotype maken en begeleidt deze activiteit. De vakdocent prepareert de plaatjes (vier verschillende kleuren) en gaat dan telkens met zes kinderen tegelijk monotypes maken. Elk kind maakt drie afdrukken in verschillende kleuren. De kinderen die in de eerste les niet bij het monotype maken aan de beurt komen, gaan in de volgende les afdrukken maken.

Hoe maak je een monotype?

Maak eerst met potlood een lijntekening. Leg dan het papier met de tekening naar boven op het ingerolde plaatje. Neem de lijntekening met een andere kleur pen (geen potlood of stift, de punt is te zacht) over. Nog een keer aanrollen en het papier eraf trekken.

Afsluiting door de leerkracht:

Doel:

- Verhelderen van de waarden achter de door de leerlingen gekozen symbolen.
- De leerlingen denken na over verschillen in waarden en hoe je daarmee omgaat.

Bespreek met de leerlingen voor welke symbolen zij hebben gekozen en waarom. Verbindt de beweegredenen van de leerlingen zo veel mogelijk met algemene waarden. De dingen die zij belangrijk vinden. Gebruik hierbij vragen als:

- Waarom heb jij die bepaalde hobby? Welk element daarin spreekt jou het meeste aan? (Belangrijk vinden om ergens goed in te zijn / mooie dingen maken.)
- Waarom ben je lid van die vereniging? (Belangrijk vinden om ergens goed in te zijn / niet belangrijk, iets samen doen is belangrijker)
- Waarom ben jij een fan van die zangeres? (bv. Belangrijk vinden om er mooi uit te zien / ergens goed in te zijn / gerespecteerd worden)
- Wat/wie zou je echt nooit willen kwijt raken? (Belang van familie, liefde, vriendschap, troost)
- Waar kun je heel boos of verdrietig over worden? (Rechtvaardigheid, gelijkheid, respectvol zijn)

Bespreek met de leerlingen welke waarden er op school / in de klas zijn, en waarom. Levert het verschil in opvatting nog conflicten op? Is het erg om verschillen te hebben in overtuiging? Hoe los je conflicten hierover op? En hoe kom je uit voor je eigen normen en waarden? Gebruik je daarvoor rituelen of symbolen?

Taal

Les 5 Debatles op school door de eigen leerkracht

Duur: 60 minuten

Gegeven door: de leerkracht zelf

Waar: op school

Aan het einde van het programma geeft u zelf een afsluitende debatles. In deze taalles oefenen de leerlingen met het bedenken en uitwisselen van argumenten voor een mening of overtuiging (hun eigen waarden). Deze les duurt 60 minuten en is een aanvulling op de taalmethode.

Deze les is gebaseerd op de handleiding debatteren van het Nederlands Debatinstituut. Voor een uitgebreidere debatversie, meer oefeningen en meer achtergrondinformatie zie de handleiding: <http://www.schooldebatteren.nl/wp-content/uploads/2013/09/Handleiding-Debatteren-met-groep-7-8-op-de-basisschool.pdf>

Lesdoelen:

De leerlingen kunnen uitleggen waarom bepaalde waarden voor hen wel of niet van belang zijn.

De leerlingen ervaren hoe je een ander kunt overtuigen met argumenten.

De leerlingen leren de mening van een ander respectvol te bejegenen.

Vorbereiden:

Voorbeeldfilmpje klaarzetten

Link '10 criteria voor een goede stelling' bekijken

Vragenlijst uitdraaien voor alle leerlingen.

Nodig:

Digibord en stift

Voorbeeldfilmpje

Vragenlijst

Inleiding (10 minuten)

Tijdens de vorige projectles hebben jullie bedacht welke dingen je als klas belangrijk vindt. Welke dingen waren dat ook alweer? Over veel onderwerpen heb je vast ook een eigen mening. Verschil je heel duidelijk met iemand van mening, dan ontstaat er vaak een discussie. Wij gaan vandaag met de klas een discussie voeren met spelregels. Dat heet ook wel een debat. Bespreek met de leerlingen of ze dit begrip kennen en waarvan (verkiezingen, Tweede Kamer). Aan de orde komt een stelling, argumenten en regels.

Een item over debatteren op het Jeugdjournaal:

<http://vimeo.com/channels/basisschooldebattoernooi/73203309>

Vorbereidende oefening: De penverkoper (10 minuten)

Pak een mooie pen en toon die aan de leerlingen. De opdracht is om een presentatie te geven voor de klas waarom de anderen deze pen van hem/haar zouden moeten kopen. Hij kost wel € 5,- en je mag geen korting geven.

Geef de leerlingen een minuutje om argumenten te bedenken voor hun speech. Kies vervolgens een aantal leerlingen die deze speech voor de klas mogen houden. Houd met een stopwatch de tijd bij, maximaal 1 minuut. Laat de andere kinderen feedback geven op de presentatie, vooral de 'tops'. Wat vonden ze goed aan de presentatie? Waarom?

Een stelling bedenken (10 minuten)

Bedenk samen met de leerlingen een stelling voor het klassendebat, gebaseerd op een onderwerp dat ter sprake is gekomen in het gesprek over waarden. Voor tips bij het bedenken van een goede stelling zie:

<http://debatinstituut.nl/bibliotheek/overtuigtips/item/tien-criteria-voor-een-goede-stelling>

Bijvoorbeeld:

Kinderen mogen 1 uur per dag chatten of gamen.

Elk gezin mag maximaal 1 hond hebben.

Kinderen vanaf 12 jaar mogen een smartphone hebben.

Leg de regels van het debat uit:

- Laat een ander uitpraten.
- Respecteer de mening van een ander.
- Schreeuw of roep niet.
- Geef argumenten (zeg waarom je iets vindt).
- Blijf bij het onderwerp.
- Als iets niet duidelijk is, vraag de ander dan om uitleg.
- Als je iets wil zeggen, ga dan staan zodat de leider weet dat je een beurt wil.

Kern: het debat (25 minuten)

Verdeel de groep in tweeën. Een groep met voorstanders en een groep met tegenstanders.

Leg uit dat de persoonlijke mening van de leerlingen over deze stelling nu niet van belang is.

Laat de kinderen 2 minuten nadenken over hun argumenten als voor- of tegenstander.

Maak nu twee rijen, zodat voor- en tegenstanders tegenover elkaar zitten. De achterste helft pakt de stoel en gaat aan een tafel zitten. Zij krijgen een vragenlijst. Ze moeten goed kijken hoe de anderen het doen.

Vraag of iemand het debat wil leiden. De leider begint met te vertellen wat de stelling is, en geeft beurten. Na 5 minuten stopt het debat. De kinderen met de vragenlijsten geven een reactie. Wat ging goed? Waar moeten ze de volgende keer op letten?

Daarna is de andere helft van de klas aan de beurt en herhaalt u dezelfde stappen.

Afsluiting (5 minuten)

Wat hebben jullie hiervan geleerd?

Vonden jullie het leuk? Vonden jullie het moeilijk?

Is het een effectieve manier om om te gaan met meningsverschillen? Wat levert het op?

Theater

Lessenserie op school door de vakdocent theater

Informatie algemeen:

De serie bestaat uit drie lessen van 90 minuten. De theaterdocent komt in de klas. De leerkracht van de groep is gedurende de lessen actief aanwezig. De lessen vinden plaats in een speellokaal of ruim lokaal met tafels aan de kant geschoven.

Nodig:

- Muziekinstallatie
- Digibord

Uitgangspunt voor de lessenreeks theater is:

1. Floris

Floris I van Pallandt, graaf van Culemborg, was in 1566 actief in het protest tegen de rooms-katholieke macht. Hij nam actief deel aan de Beeldenstorm in de Barbarakerk.

2. Rituelen en waarden

- weten de leerlingen dat mensen met symbolen en rituelen uiting geven aan waarden en overtuigingen;
- hebben de leerlingen nagedacht over waarden die voor hen van belang zijn en de manier waarop je daaraan uiting kan geven.

Inhoud les 1: kennismaking

Doel:

- Kennismaking met de figuur floris (geschiedenis).
- Kennismaking met het begrip rol (theater)
- Kennismaking met het begrip tableau (theater)

Lesinhoud:

- Oefeningen ter kennismaking met de begrippen Rol en Tableau
- Introductie verhaal Floris (zijn ze al mee bekend)
- Met behulp van de theatrale tools (rol en tableau) klassikaal, in korte scène de geschiedkundige gebeurtenis naspelen.
- Afronding (korte reflectie)

Inhoud les 2: Verdieping

Doel:

- Het herkennen en ervaren van symbolen en hun betekenis in deze specifieke periode in de tijd (geschiedenis).
- Het herkennen en ervaren van (eigen) symbolen en hun betekenis in het nu (maatschappij anno nu).
- Het fysiek uit kunnen beelden van symbolen (theater).
- Het kunnen incasseren en reageren op gegeven spel - ideeën → normen en waarden (theater).

Lesinhoud:

- Oefeningen ter herhaling Rol/Tableau
- Oefeningen ter introductie incasseren/reageren
- Opdrachten ter inventarisatie van symbolen van nu
- Afronding (reflectie)

Inhoud les 3: Reflectie

Doel:

- Het kunnen incasseren en reageren op gegeven spel - ideeën (theater).
- Benoemen van de kernwaarden van de klas als groep (maatschappij).
- Ontwikkelen en uitvoeren van een korte presentatie op een theatrale wijze in groepsverband. Met als inspiratiebron de kernwaarden van de groep (theater).

Lesinhoud:

- Oefeningen ter herhaling van incasseren/reageren
- Opdracht ter vaststelling van de kernwaarden van de groep/klas
- Opdracht ter vormgeving van de kernwaarden op theatrale wijze
- Afronding (reflectie)

Bijlage 1 Achtergrondinformatie

Wie was Floris van Pallandt?

Graaf Floris I van Pallandt (1537-1598) groeit op bij zijn oudtante vrouwe Elisabeth van Culemborg. Zij voedt hem streng katholiek op. Als zij in 1555 overlijdt, wordt de 18-jarige Floris de eerste graaf van Culemborg. Die titel krijgt hij van keizer Karel V, als dank voor de trouwe diensten van vrouwe Elisabeth en haar echtgenoot Anthonis van Lalaing. In 1564 trouwt Floris met de Lutherse gravin Elisabeth von Manderscheidt. Sindsdien krijgt hij steeds meer sympathie voor de nieuwe leer van Luther en Calvijn. Dat heeft niet alleen gevolgen voor Culemborg. Vanwege zijn positie als belangrijke edele, speelt hij ook een rol in de landelijke politiek.

Edelen aan het Habsburgse hof

In de zestiende eeuw behoren de Nederlanden tot het Bourgondisch-Habsburgse rijk van keizer Karel V. Hij werkt nauw samen met de edelen die dit deel van zijn rijk voor hem besturen. Het bestuurscentrum is de stad Brussel, waar de keizer hof houdt. Daar komen de edelen, waaronder Elisabeth en haar man, regelmatig naartoe om hem advies te geven in staatszaken. Later heeft ook Floris een paleis in Brussel.

In 1555 neemt Filips II het over van zijn vader Karel. Filips is opgegroeid in Spanje en kan niet aarden in Brussel. In 1559 vertrekt hij naar Spanje om nooit meer terug te keren naar de Nederlanden. In zijn plaats regeert landvoogdes Margaretha van Parma. Om het Margaretha niet te lastig te maken, perkt Filips de macht van de edelen in. Daarvoor in de plaats komen ambtenaren, die de landvoogdes onvoorwaardelijk trouw zijn.

Het verzet groeit

Het is een turbulente tijd. De economische situatie is slecht, de belastingen zijn hoog, en de onvrede over de Rooms-Katholieke kerk is sterk gegroeid. De protestanten zien meer in de nieuwe leer van Luther en Calvijn. Daarin staat het woord van de Bijbel centraal. Het aanbidden van beelden wordt streng afgekeurd. Karel en ook Filips vaardigen strenge 'plakkaten' uit. Voorschriften voor lokale bestuurders om keihard op te treden tegen de 'kettters'. Protestanten moeten gevangen worden genomen, gemarteld en zo nodig terechtgesteld.

Veel Nederlandse edelen gaat dit te ver. Zij weigeren de plakkaten uit te voeren. Hun pogingen om de landvoogdes te overtuigen worden echter gedwarsboemd door kardinaal Granvelle. Hij is nu de eerste raadgever van de landvoogdes, waardoor hoge edelen als prins Willem van Oranje en de graaf van Egmond worden gepasseerd. Zij verdenken de kardinaal van de steeds strenger wordende maatregelen tegen de protestanten.

De edelen vormen een 'Liga van de hoge adel' om Granvelle weg te krijgen. Daarbij hoort ook de graaf van Culemborg. De kardinaal is het mikpunt van hun spot. In het Elisabeth Weeshuis Museum is een drinkbeker van graaf Floris te zien in de vorm van een kardinaal,

met een beledigende tekst erop. Zijn vriend Hendrik van Brederode, ook lid van de Liga, loopt voor de grap regelmatig rond in een kardinaalskleed. De Liga krijgt in 1565 voor elkaar dat de kardinaal het veld ruimt.

Smeekschrift

Daarmee zijn de geloofsvervolgingen niet van de baan. Een aantal hoge edelen besluit een massaal protest te organiseren, door ook de lage edelen over te halen mee te doen. In het Brusselse paleis van de graaf van Culemborg sluiten zij het Eedverbond. Op 5 april 1566 bieden tweehonderd leden van het verbond de landvoogdes een 'smeekschrift' aan. Een verzoek om toleranter te zijn tegen de protestanten. Een van haar raadgevers fluistert de geschrokken Margaretha in het oor: 'Ach, het zijn maar geuzen' (bedelaars).

Geuzen

Drie dagen later geeft de graaf van Culemborg ter ere van het Smeekschrift een feestmaal in zijn Brusselse paleis. Daar besluiten de edelen zich 'geuzen' te noemen. Als herkenningstekens dragen ze een bedelnap en een geuzenpenning. In de maanden daarna komen de ontevreden edellieden steeds openlijker in verzet. Onder hen zijn aanhangers van de 'nieuwe leer', zoals graaf Floris en Hendrik van Brederode. Maar velen blijven ook het Rooms-Katholicisme trouw, zoals Willem van Oranje en de graaf van Egmond. Zij willen vooral meer tolerantie. Ondertussen verzamelen veel protestanten zich regelmatig in de open lucht om te luisteren naar de hagepreken van rondtrekkende calvinistische predikanten.

Protestantisme in Culemborg

Floris I van Pallandt brengt de nieuwe leer ook in de praktijk in zijn graafschap Culemborg. In het washuis in de voorburch van het Culemborgse kasteel laat hij de protestantse dienst uitvoeren. En dat in een tijd dat elders nog overal in de open lucht wordt gepreekt. In 1565 krijgen de Culemborgse protestanten zelfs een eigen kerk, de kapel van het Sint-Pietersgasthuis. Vermoedelijk de eerste protestantse kerk in de Nederlanden. Dit betekende zeker niet dat heel Culemborg protestants werd. In tegendeel, een grote groep Rooms-Katholieken tekende bij de graaf protest aan tegen deze gang van zaken.

Beeldenstorm

De Beeldenstorm gaat vanaf augustus 1566 als een lopend vuurtje door grote delen van de Nederlanden. Overal worden kerken en kloosters bestormd en geplunderd. In veel gevallen gaat het om spontane acties van burgers, soms worden de kerken van overheidswege bestormd. Zo ook in Culemborg. Is het een poging om grootschalige plundering te voorkomen? Of misschien een propagandastunt van de opstandige graaf? We weten het niet.

Zaterdag 14 september moeten alle Culemborgse kerken en kloosters het ontgelden. Zelfs de kapel van het nieuwe weeshuis wordt niet gespaard. Graaf Floris neemt zelf deel aan de vernielingen in de grootste kerk van Culemborg, de oude Barbarakerk. Hij laat er het middagmaal opdienen, waarbij vaten bier worden aangerukt. De papegaai op zijn schouder

voert hij hosties gedrenkt in miswijn. Omdat de hostie in de eucharistieviering van de katholieken symbool staat voor het lichaam van Christus en de wijn voor zijn bloed is dit een grote provocatie. Geen altaar in de Barbarakerk blijft heel. De beelden en gedenkstenen in de muren slaat men kapot, de nieuwe sacramentskapel wordt volkomen vernield, inclusief het drieluik van de schilder Jan Deijs. Misgewaden worden in brand gestoken; het orgel omver getrokken.

De Culemborgse Beeldenstorm is vermoedelijk georganiseerd door Willem van Zuylen van Nijvelt, drost van het graafschap Culemborg. Iemand die de graaf vervangt tijdens zijn afwezigheid. Willem is ook lid van het Eedverbond en een van de leiders van de Utrechtse Beeldenstorm. In Culemborg sluiten, behalve de graaf, zich nog 26 mensen bij hem aan. Waaronder edelen, bierbrouwers, een kanunnik en een goudsmid.

Afloop

Na de Beeldenstorm blijft de Barbarakerk nog een tijd Rooms-Katholiek. Dat komt omdat graaf Floris in 1567 moet vluchten naar zijn bezittingen in Duitsland. De Bloedraad van de hertog van Alva veroordeelt hem tot eeuwige verbanning en hij raakt al zijn bezittingen kwijt. Culemborg wordt bezet door een Spaans leger. Pas in 1578, als de opstandelingen aan de winnende hand lijken, durft Floris terug te keren naar Culemborg. De Barbarakerk wordt dan definitief protestants.

Ondanks dat hebben de protestanten nooit een meerderheid gekregen in Culemborg. De meeste Culemborgers blijven Rooms-Katholiek.

Over de hoofdpersoon in het verhaal 'Een papegaai in de kerk!'

Het verhaal is verzonnen, maar Jacob van Bronckhorst Batenburg heeft echt bestaan. Zijn oudere neven Diederik en Gijsbert, net als graaf Floris lid van het Eedverbond, zijn samen met de graven Egmond en Horne onthoofd op de Grote Markt in Brussel.

Jacob besluit echter het protestantisme de rug toe te keren. In de noordelijke gewesten, waar hij vandaan komt, is geen Beeldenstorm geweest en blijven veel mensen Rooms-Katholiek. Mogen zij hun geloof nog wel uitoefenen als de protestanten de baas worden? Velen kiezen daarom in de Tachtigjarige Oorlog de kant van de Spanjaarden. Zo ook Jacob, inmiddels een volleerd ridder, die als krijgsman dienst neemt in het Spaanse leger. Hij weet zijn eigen stad Anholt te veroveren op het leger van Willem van Oranje, maar raakt gewond in zijn zij. Hij overlijdt in het kasteel van zijn familie in het naburige Bredevoort.

Page en schildknaap

Iedere schildknaap begon als page (ruwweg vanaf 7 jaar tot ongeveer 14 of 15 jaar). Adellijke vaders brachten hun zonen naar een bevriend heer om zorg te dragen voor de opvoeding. Een page was een persoonlijk dienaar van een ridder. De werkzaamheden van een page bestonden uit alle voorkomende klusjes die de ridder hem opdroeg. Tijdens de periode dat de jongen page was leerde hij met name de juiste omgangsvormen (hoffelijkheid, eer, moed, trouw) in de ridderlijke wereld.

Als een page in de ogen van de heer blijk gaf over de juiste kwaliteiten te beschikken en lichamelijk sterk genoeg was, werd hij schildknaap. Een schildknaap diende een ridder en vergezelde hem altijd, ook tijdens veldslagen. Hiernaast droeg hij zijn schild, vandaar de naam schildknaap.

De werkzaamheden van een schildknaap bestonden vooral uit het verzorgen van de uitrusting van de heer en het verzorgen van zijn paarden en honden, het verzorgen van wonden en het voorbereiden van en aanwezig zijn bij de jacht. Daarnaast leerde hij de krijgskunst: worstelen, omgaan met wapens en kreeg de schildknaap (samen met andere schildknappen) een uitvoerige fysieke training. Wanneer de schildknaap zichzelf in de strijd of op een toernooi bewezen had, verleende de heer de ridderslag. Dit was overigens geen verheffing in de adelstand maar het bewijs over de juiste (ridderlijke) eigenschappen te beschikken.

Bijlage 2

Verhaal: Een papegaai in de kerk!

‘Waar is dat beest toch?’ Het deurtje van de vogelkooi wappert in de wind. Paniekerig doorzoekt Jacob de kamer. Het raam staat open. ‘Waar kan die papegaai zijn? Ik moet Kierewiet toch echt terugvinden voordat de graaf met hem op stap wil.’

Het is bijna donker. Jacob ziet nauwelijks iets in het deftige slaapvertrek. Wat zal de graaf zeggen, als hij merkt dat zijn trouwe metgezel verdwenen is? Met een diepe zucht sluit Jacob het deurtje van de kooi en legt er een doek overheen. Hij zal bij daglicht verder moeten zoeken.

Dan pas voelt Jacob van Bronckhorst Batenburg hoe moe hij is. Drie lange dagen duurde de reis van Brussel naar de Lekstad. Samen met de graaf en zijn hofhouding is hij teruggekeerd in het oude kasteel van Culemborg. Jacob is een page. Al vanaf zijn achtste woont hij aan het hof van graaf Floris van Culemborg. ‘Dat is goed voor je opvoeding’, hadden zijn ouders gezegd. Twee keer per dag dient hij de overvloedige maaltijden op en regelmatig stuurt de graaf hem om een boodschap. Ook helpt hij met de bagage van de reislustige graaf.

Eén taak heeft de graaf speciaal aan Jacob toevertrouwd: Kierewiet verzorgen, zijn felgroene papegaai. Het lievelingsdier van heer Floris. Zelfs zijn jachthonden halen het niet bij de pratende vogel. Kierewiet gaat vaak mee met de graaf. Alleen op reis en ’s nachts moet hij in zijn kooi. De graaf heeft altijd nootjes, waar Kierewiet dol op is. ‘Wat zegt ie dan?’, vraagt heer Floris voordat het dier uit zijn hand mag eten. ‘Leve de geus!’, krijst de papegaai dan. ‘Leve de geus!’

Dat doet hij sinds die avond in april, toen graaf Floris in zijn paleis in Brussel weer eens een groot banket hield. Alle vrienden van de graaf waren er. ’s Middags waren ze in een optocht van honderden fraai uitdoste heren naar landvoogdes Margaretha van Parma gegaan om haar een ‘smeeschrift’ aan te bieden. Of ze alstublieft wilde stoppen met de strenge straffen tegen de protestanten. De landvoogdes schrok. Maar haar raadgever fluisterde in haar oor: ‘Ach madame, het zijn maar geuzen.’ Bedelaars, bedoelde hij.

Graaf Floris en zijn vrienden hadden de hele avond geschanst van het varkensgebraad, de gestoofde spreeuwen, de druiven, het brood en de kazen. Het vet droop van hun kinnen. Jacob liep af en aan met flessen wijn en tonnen bier. De heren raakten niet uitgepraat over de vorstelijke raadgever, die hen ‘geuzen’ had genoemd. Als hij dacht dat ze beledigd waren, dat had hij het mis! Van nu af aan noemden ze zich geuzen. Was dat geen goede grap? Het glas heffend bleven ze maar roepen: ‘Leve de geus!’ Zelfs Kierewiet ging meedoen. Van zijn beste vriend, de protestantse graaf van Brederode, kreeg graaf Floris die avond een bijzonder cadeau. Een drinkbeker in de vorm van een katholieke priester. Achter op zijn kleed stond te lezen: ‘Wij kunnen luid scheten laten en toch doorgaan voor heiligen.’ ‘Die is goed,’ riep graaf Floris schaterend: ‘katholieke priesters zijn inderdaad een schijnheilig

stelletje: bidden en nog eens bidden, maar ondertussen alles doen wat God ze verboden heeft! Stelen van de armen! Vrijen met vrouwen! Zij verdienen de strenge straffen van de landvoogdes, niet de protestanten!

Jacob 's schrikt wakker. De warme septemberzon schijnt al in zijn gezicht. Als de graaf merkt dat die kletskaus verdwenen is... Dat komt heel slecht uit! Over een jaartje is hij veertien. Hoog tijd om zijn leventje als page in te ruilen voor dat van schildknaap. Geen onbelangrijke klusjes meer doen, maar elke dag trainen om goed te leren vechten. Nu moet hij het niet verpesten!

Snel schiet hij zijn wollen pofbroek en zijden kousen aan. Over zijn witte hemd gaat een leren wambuis. Op zijn donkere krullen zet hij zijn donkergroene baret met veer. Op de binnenplaats ziet Jacob de brede gestalte van de drost, die het graafschap bestuurt als heer Floris op reis is. Bij hem staan twee mannen. Jacob kent ze wel. Ze komen vaak naar de protestantse diensten in het washuis van het kasteel.

De mannen kijken ernstig. 'Vandaag is het zo ver...', hoort Jacob de drost zeggen. Hij kijkt de anderen doordringend aan en sist: 'Al die overbodige beelden en schilderijen! Die leiden alleen maar af van het ware geloof! Alle Culemborgse kerken voor de protestanten!' De glaszetter en de klokkenmaker knikken instemmend. 'De anderen kunnen elk moment hier zijn...' Wat zijn die van plan?, vraagt Jacob zich af.

Eerst op zoek naar Kierewiet! Met een zak nootjes in zijn wambuis loopt Jacob naar de stad. Nauwelijks is hij de stadspoort door of er klinkt geschreeuw. Een meisje rent hard achter een jongen aan. 'Geef hier!', krijst ze. 'Pak me dan, als je kan!', plaagt de jongen en loopt weg met een wit mutsje. Als Jacob dichterbij komt, herkent hij het ronde gezicht van Reinoud. Zoon van de drost.

'Geef terug, joh!', zegt Jacob. Een brede grijns verschijnt op Reinouds gezicht als hij de page ziet. 'Hé, daar hebben we het slaafje van de graaf!' Jacob is vandaag niet in een geduldige bui. Razendsnel grist hij het mutsje uit Reinouds hand. Die wil het terugpakken, maar glijdt uit en valt languit op straat. Onder de modder krabbelt hij overeind. Jacob en het meisje kijken elkaar gniffelend aan. Aan Reinouds fluwelen jas hangt een verse paardenvijg. Met fijn geknepen ogen bijt Reinoud Jacob toe: 'Jou krijg ik nog wel, slaafje! Trouwens, ben je niet iets kwijt?' En hij wappert met zijn armen als een vogel. Jacob schrikt. 'Jij bedoelt toch niet dat je Kierewiet hebt gezien?', vraagt hij scherp. 'Jij niet zeker', antwoord Reinoud, 'moet je wat vaker naar de kerk gaan!' Dan rent hij snel een steegje in.

Jacob geeft het meisje haar muts terug en zegt: 'Ik zoek Kierewiet, de papegaai van heer Floris. Ik moet op hem letten, maar hij is ontsnapt.' 'Zal ik je helpen zoeken?', biedt ze aan. 'Ik ben trouwens Louise van Baden.' Een dikke sliert blond haar valt over haar gezicht. 'Mijn vader is koopman en ik woon op de Markt.' 'Jacob van Bronckhorst Batenburg, aangenaam,' knikt Jacob haar toe. 'Dus je woont op het kasteel?', vraagt Louise. 'Ja, ik ben nu nog page, maar volgend jaar word ik schildknaap hoor!' Als ik tenminste die papegaai terugvindt, denkt Jacob.

Zou de papegaai in de kerk zijn, zoals Reinoud zei? Tja, een beter idee heeft Jacob ook niet. Maar welke kerk? Culemborg heeft twee kerken en minstens vijf kapellen. De moed zakt

Jacob in de schoenen. 'Laten we beginnen bij de grote Barbarakerk, die is hier toch vlakbij', stelt Louise voor.

'Hoor jij ook bij de protestanten?', vraagt Louise zacht. Jacob kijkt haar aan: 'Ja, aan het hof van heer Floris heb ik er veel over geleerd. Ik heb ook een eigen bijbel, waar ik elke dag een stukje in lees. Er staat dat je geen beelden mag vereren, maar alleen God zelf. Al die heiligenbeelden, schilderijen en andere dure spullen in de kerk heb je toch helemaal niet nodig?'

Louise kijkt Jacob verontwaardigd aan. 'We hebben die heiligenbeelden juist hard nodig! Vorige week was er brand in mijn huis. Mijn broertje, die alleen thuis was, kon nog net op tijd worden gered! Vast en zeker dankzij de heilige Barbara, want die de Culemborgers beschermt tegen branden. Ik heb direct een kaarsje aangestoken bij haar beeltenis in de kerk.' Op de markt aangekomen wijst Louise naar de zwartgeblakerde bovenverdieping van haar huis.

Plotseling klinkt er een oorverdovend gekrijs uit de richting van de Barbarakerk. Dat geluid kent hij! Jacob tuurt met zijn hand boven zijn ogen. Een felgroen stipje boven op de dakrand van de kerktoren... Kierewiet! Er zit niets anders op: hij moet de toren beklimmen.

Als Jacob en Louise de kerk binnenkomen, valt hun mond open van verbazing. Op een hoge ladder slaat iemand de gekleurde ramen een voor een kapot. Op het koor maken de drost en een andere man een hoge berg van de priesterkleden en steken ze in brand. De graaf zelf is er ook bij! Hij stopt met juwelen ingelegde zilveren kelken en schalen in een grote zak. Links van het koor vernielen vier mannen de gloednieuwe kapel met een stormram. Het grote drieluik is omgetrokken en in stukken gebroken. Ook de kleurig beschilderde altaarkast wordt kapot gehakt, de splinters vliegen in het rond. Ze herkennen Reinoud, die met een hamertje de gezichten van de gedenksteden aan de kerkmuren weghakt.

Als heer Floris de kinderen ziet, loopt hij direct op Jacob af. Razend is hij! 'Kierewiet zit hierboven op de kerktoren! Jij had op hem moeten letten! Je zorgt maar dat je hem terugkrijgt, want anders zet ik je een week in de kerker op water en brood!'

'Wat doen ze in hemelsnaam?', vraagt Louise angstig. Jacob zucht diep. Onderweg van Brussel naar Culemborg heeft hij het vaker gezien. Kerken waar alles kort en klein wordt geslagen. Dat was dus waar de mannen het vanmorgen over hadden! 'Ze gaan er een protestantse kerk van maken', bekent Jacob. Helemaal kaal, zonder gekleurde ramen, schilderijen of heiligenbeelden. 'En het beeld van Barbara dan?' Louises ogen staan vol tranen.

Kierewiet wacht maar. Waar is het Barbarabeeld gebleven? Ze vinden het tussen de vernielde kerkbanken. Met wat stukjes eraf, maar gelukkig nog heel. Samen dragen ze het zware beeld de kerk uit. De pastoor, die voor de ingang aan het ijsberen is, verbergt het snel in zijn huis tegenover de kerk. Louise kijkt Jacob dankbaar aan.

Kierewiet krijgt onophoudelijk op de dakrand van de kerktoren. Achter een deur vinden ze de wenteltrap naar de kerkklokken. Een ongebruikte ladder sjouwen ze mee omhoog. Eindelijk boven zien ze pas hoe hoog het is. Je kijkt uit over de hele stad! De wind giert om hun oren.

Jacob zet de ladder op de rand buiten het torenvenster. Zonder naar beneden te kijken stapt hij op de dunne treden. Hij voelt zich duizelig. 'Kom op, je kunt het!', roept Louise, die de ladder stevig vasthoudt. Langzaam klimt hij omhoog. Kierewiet zit niet ver weg. Boven aan de ladder haalt Jacob de nootjes te voorschijn. 'Kijk eens Kierewiet!' Met kleine stapjes komt de papegaai zijn kant op, en eet uit zijn hand. Dan kan hij eindelijk het dier op zijn schouder zetten en naar beneden klimmen. 'Wat een prachtige vogel!', zegt Louise bewonderend, en aait hem over zijn kopje.

Beneden wacht heer Floris hen op. 'Daar is mijn lieve Kierewiet weer! De graaf kust de vogel op zijn veren. Jacob vertelt hoe hij met de ladder de vogel wist te bereiken. 'Ongelooflijk dapper van je Jacob', zegt de graaf goedkeurend. 'Dappere jongens kan ik goed gebruiken. Op je veertiende verjaardag wordt jij mijn schildknaap!' Jacob glimt van trots.

'Maar nu eerst: de voorbereidingen voor het middagmaal!', roept de graaf. 'Jacob, ga naar het kasteel en vraag de keuken om een lekkere maaltijd voor deze mannen!' Jacob neemt afscheid van Louise en bedankt haar hartelijk voor de hulp. Dan gaat hij aan het werk. Heer Floris staat erop dat de ze midden in de kerk eten. De lange tafel staat vlak voor het vernielde koor. 'Meer bier!', roept de graaf opgewonden. Jacob haalt extra vaten bij de brouwer in de Tollenstraat.

Kierewiet zit als vanouds op de schouder van heer Floris. Op tafel staat een prachtig versierde zilveren wijnelk. Op een bord liggen hosties uit de altaarkast. 'Wat zegt ie dan?', zegt de graaf tegen de vogel. 'Leve de geus!', kraait Kierewiet. En dan roepen de mannen aan tafel ook in koor: 'Leve de geus!' De graaf doopt een hostie in de wijn, en voert die aan de papegaai. Sommige mannen kijken hem geschokt aan. 'Jullie weten toch wel dat dit niet het lichaam van Jezus is, maar gewoon een stuk brood?' Met uitpuilende kraalogen slikt de papegaai de hostie moeizaam weg.

Drie biervaten later staan de mannen op van tafel. 'Op naar de Janskerk!', brullen ze. Jacob blijft alleen achter. Eindelijk schildknaap, mijmert hij. Nooit meer achter een verwende papegaai aanlopen en biervaten sjouwen. Maar mee op jacht, en leren zwaard vechten. Zo snel mogelijk een échte ridder worden!

Bijlage 3 Vragenlijst

Naam

De stelling is:.....

Laten de kinderen elkaar uitpraten?

.....
.....

Respecteren de kinderen elkaars mening?

.....
.....

Schreeuwen/roepen de kinderen?

.....
.....

Kijken de kinderen elkaar aan?

.....
.....

Gaan de kinderen staan voordat ze wat willen zeggen?

.....
.....

Geven de kinderen argumenten voor hun mening?

.....
.....

Vragen de kinderen om een betere uitleg wanneer dat nodig is?

.....
.....

Blijven de kinderen bij het onderwerp?

.....
.....

Opmerkingen?

.....
.....

Bijlage 4 Links

Informatie:

<http://entoen.nu/beeldenstorm>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Beeldenstorm>

<http://members.home.nl/tetrode/Culemborg/Culemborg.htm>

Film:

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20050127_beeldenstorm01

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20071107_luther01

Bijlage 5

Planning voor lestijd 12.15-14.00 uur

Planning:*

De groepen bestaan uit maximaal 10 kinderen. Ontvangst van de groepen is in de oude Barbarakerk (zij-ingang Grote Kerkstraat tegenover De Lantaarn). Daarna gaan de groepen A, B en C naar het eerste onderdeel van het bezoek.

Groep A			Groep B			Groep C		
Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	Starttijd
Ontvangst	5	12.15	ontvangst	5	12.15	Ontvangst + lopen	10	12.15
Kracht van het woord C-BARB	25	12.20	Kracht van het gebouw BARB	25	12.20	Kracht van het ding WEESHUIS	25	12.30
Wisselen/wandelen	10	12.45	Wisselen/wandelen	5	12.45	Wisselen/wandelen	10	12.55
Kracht van het ding WEESHUIS	25	12.55	Kracht van het woord C-BARB	25	12.50	Kracht van het gebouw BARB	25	13.05
Wisselen/wandelen	10	13.20	Wisselen/wandelen	10	13.20	Wisselen/wandelen	5	13.30
Kracht van het gebouw BARB	25	13.30	Kracht van het ding WEESHUIS	20	13.30	Kracht van het woord C-BARB	25	13.35
Wisselen/wandelen	0	13.55	Wisselen/wandelen	10	13.50	Wisselen/wandelen	0	14.00
Afsluiting	5	14.00	Afsluiting	5	14.00	Afsluiting	5	14.00

Groep A begint in de consistorie van de Barbarakerk.

Groep B begint in de Barbarakerk.

Groep C begint in het Elisabeth Weeshuis Museum.

Planning voor lestijd 12.00-13.45 uur

Planning:*

De groepen bestaan uit maximaal 10 kinderen. Ontvangst van de groepen is in de oude Barbarakerk (zij-ingang Grote Kerkstraat tegenover De Lantaarn). Daarna gaan de groepen A, B en C naar het eerste onderdeel van het bezoek.

Groep A			Groep B			Groep C		
Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	starttijd	Activiteit	Minuten	Starttijd
Ontvangst	5	12.00	ontvangst	5	12.00	Ontvangst + lopen	10	12.00
Kracht van het woord C-BARB	25	12.05	Kracht van het gebouw BARB	25	12.05	Kracht van het ding WEESHUIS	25	12.10
Wisselen/wandelen	10	12.30	Wisselen/wandelen	5	12.30	Wisselen/wandelen	10	12.35
Kracht van het ding WEESHUIS	25	12.40	Kracht van het woord C-BARB	25	12.40	Kracht van het gebouw BARB	25	12.45
Wisselen/wandelen	10	13.05	Wisselen/wandelen	10	13.05	Wisselen/wandelen	5	13.10
Kracht van het gebouw BARB	25	13.15	Kracht van het ding WEESHUIS	20	13.10	Kracht van het woord C-BARB	25	13.10
Wisselen/wandelen	0	13.40	Wisselen/wandelen	10	13.30	Wisselen/wandelen	0	13.40
Afsluiting	5	13.45	Afsluiting	5	13.45	Afsluiting	5	13.45

Groep A begint in de consistorie van de Barbarakerk.

Groep B begint in de Barbarakerk.

Groep C begint in het Elisabeth Weeshuis Museum.

Contactgegevens

Voor organisatorische vragen:

Sjanne Emans, docent erfgoed

Elisabeth Weeshuis Museum

sjanne_emans@hotmail.com / 06 49 79 65 08

Lieke Jongeneelen, docent beeldende vorming

Lijo-Art

info@lijo-art.nl / 06 10 30 13 30

Sandra van Wijk, docent theater

Theaterjuf Producties

Sandravanwijk1@gmail.com / 06 38 53 30 84

Voor inhoudelijke vragen:

Lucienne Bartels, cultuurcoördinator Brede School Culemborg

lucienne.bartels@gmail.com / 06 42 00 26 43

Voor technische vragen:

Liske Gräber, coördinator Brede School Culemborg

coordinatie@bsculemborg.nl / 06 18 06 20 47

Colofon

© Vakdocenten Brede School Culemborg

Het programma 'Beeldenstorm' voor groep 7 en 8 van het basisonderwijs maakt deel uit van de leerlijn cultuuronderwijs van de Brede School Culemborg. De leerlijn is een samenwerkingsverband van: zelfstandige kunstdocenten / Kunsteductie Culemborg (kunstdisciplines), Bibliotheek Rivierenland (leesbevordering en media-educatie) en het Elisabeth Weeshuis Museum (cultureel erfgoed) en Steunpunt Natuur- en Milieu-educatie (Techniek en duurzaamheid, Natuur en landschap, Voeding en gezondheid).

Projectleiding en eindredactie:

Lucienne Bartels Cultuuronderwijs

Samenstelling erfgoedmodule:

Elsebeth Hoeven, bureau mevrouw Hoeven

Lucienne Bartels Cultuuronderwijs

Samenstelling lessen beeldende vorming:

Barbara Beckers, De Plantage kunstencentrum

Samenstelling theatermodule:

Sandra van Wijk, Theaterjuf Producties

Met dank aan:

Roos Fokkema en Bjorn Sluiter, De Plantage kunstencentrum

Lieke Jongeneelen, Lijo-Art

Janneke Bonekamp, erfgoedconsulent Edu-Art